

Perspektiva odgojitelja o mogućnostima uvođenja terapijskog psa u odgojnu skupinu

---

Adamić, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:275327>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-01**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tamara Adamić

PERSPEKTIVA ODGOJITELJA O MOGUĆNOSTIMA
UVOĐENJA TERAPIJSKOG PSA U ODGOJNU
SKUPINU

Diplomski rad

Zagreb, rujan 2020. godina

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Tamara Adamić

**PERSPEKTIVA ODGOJITELJA O MOGUĆNOSTIMA
UVOĐENJA TERAPIJSKOG PSA U ODGOJNU
SKUPINU**

Diplomski rad

Mentor rada:

Doc. dr.sc Daria Rovan

Zagreb, rujan 2020. godina

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. sc. Darii Rovan na stručnosti, sugestijama i susretljivosti tijekom pisanja diplomskog rada kao i na svoj ukazanoj stručnoj pomoći u davanju savjeta pri oblikovanju intervjua za istraživanje. Također, zahvaljujem svim sudionicima koji su mi pomogli svojim sudjelovanjem u istraživanju.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
1.1. DOPRINOS PSA RAZVOJU DJETETA.....	4
1.2. UTJECAJ PSA NA RAZLIČITE ASPEKTE RAZVOJA DJETETA	5
1.2.1. Kognitivni razvoj.....	5
1.2.2. Socijalno-emocionalni razvoj.....	6
1.2.3. Motorički razvoj.....	6
1.3. ULOGA PSA POMAGAČA	7
1.3.1. Vrste pasa pomagača	9
1.3.2. Socijalizacija pasa pomagača	10
1.4. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I TERAPIJSKI PAS	12
1.4.1. ULOGA TERAPIJSKOG PSA U TERAPIJI DJECE S POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA	14
1.5. MOGUĆNOST UVOĐENJA TERAPIJSKIH PASA U USTANOVE ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE.....	16
1.5.1. Iskustva uvođenja terapijskog psa kao aktivnog sudionika u procesu učenja.....	17
1.5.2. Preporuke i standardi za sigurno uključivanje terapijskog psa u odgojno-obrazovnu ustanovu	18
2.CILJ ISTRAŽIVANJA	21
3.METODA.....	21
4.REZULTATI.....	22
5.RASPRAVA.....	39
6.ZAKLJUČAK.....	42
7.LITERATURA	43
8.PRILOZI.....	45
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA.....	46

SAŽETAK

Djeca i životinje dijele snažnu povezanost, a ti odnosi mogu uključivati emocionalnu i socijalnu komponentu. U današnje vrijeme najčešća uloga životinja je uloga kućnog ljubimca, a djeca uz njih uče odgovornosti, empatiji te ostvaruju socijalnu interakciju. Također, životinje mogu biti uključene u aktivnosti s pomagačkom i terapijskom namjenom. U terapijske postupke potpomognute životinjama najčešće se uključuju psi. U radu će se prikazati za što sve mogu pridonijeti terapijski psi i na koji način mogu utjecati na razvoj djetetovih vještina i spoznaja, a osobito kod djece s teškoćama u razvoju. Time postajemo svjesni koji utjecaj terapijski pas ima na poboljšanje kvalitete života svojih korisnika. Svrha ovoga rada je razmotriti mogućnost uključivanja terapijskog psa u odgojno-obrazovni proces iz perspektive odgojitelja kao doprinos rehabilitaciji i terapiji djece s razvojnim teškoćama, ali i njihovoj socijalizaciji i to posebice djece s poremećajem iz spektra autizma.

S tim je ciljem provedeno istraživanje stavova odgojitelja o mogućnostima uključivanja terapijskog psa u odgojnu skupinu kao pomoći djetetu s teškoćama u razvoju, njihovim kompetencijama za rad s terapijskim psom, te o dobrobiti i mogućim problemima kod takvog načina rada. Rezultati istraživanja ukazuju da odgojitelji nisu u dovoljnoj mjeri informirani o ulozi terapijskog psa, ali da uglavnom imaju pozitivan stav prema uvođenju terapijskog psa u odgojno-obrazovnu skupinu. Odgojitelji također prepoznaju određene dileme i prepreke koje se mogu pojaviti pri uvođenju terapijskog psa u odgojno-obrazovnu skupinu te rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti u svrhu bolje pripreme programa uvođenja terapijskog psa u odgojno-obrazovnu skupinu kako bi bio što uspješnije implementiran.

Ključne riječi: životinja, kućni ljubimac, terapijski postupci, terapijski pas, teškoće u razvoju

SUMMARY

Children and animals share a strong bond, and these relationships can include an emotional and social component. Nowadays, the most common role of animals is the role of a pet, and children learn responsibilities, empathy and social interaction with them. Also, animals can be involved in activities with auxiliary and therapeutic purposes. Dogs are most often involved in animal-assisted therapeutic procedures. The document will show what therapeutic dogs can contribute to and how they can influence the development of children's skills and knowledge, especially in children with disabilities. This makes us aware of the impact that a therapy dog has on improving the quality of life of its users. The purpose of this document is to consider the possibility of including a therapy dog in the educational process from the perspective of educators as a contribution to rehabilitation and therapy of children with developmental disabilities, but also their socialization, especially children with autism spectrum disorder.

To this end, a survey of educators attitudes about the possibilities of including a therapy dog in the educational group as an aid to a child with disabilities, their competencies for working with a therapy dog, and the benefits and possible problems with such work were conducted. The results of the research indicate that educators are not sufficiently informed about the role of the therapy dog, but that they generally have a positive attitude towards the introduction of a therapy dog in the educational group. Educators also recognize certain dilemmas and obstacles that may arise when introducing a therapy dog to the educational group, and the results of this research can serve to better prepare the program of introducing a therapy dog to the educational group to be implemented as successfully as possible.

Key words: animal, pet, therapeutic procedures, therapy dog, developmental difficulties

1. UVOD

Stara poslovice kaže da je pas je čovjekov najbolji prijatelj, što dokazuje da su psi za mnoge obitelji puno više od kućnih ljubimaca i predstavljaju puno ljubavi, radosti i veselja. Veza psa i čovjeka postoji već mnogo godina, a u suvremeno doba naš odnos prema psima sve se više mijenja. Ljudi i psi stvaraju snažne emocionalne veze, s toga ne čudi što naše

spoznaje o psima postaju sve opsežnije i preciznije i što pse uključujemo u sve više životnih aktivnosti. U zadnje vrijeme sve se više znanstvene pozornosti poklanja istraživanju dobrobiti koju psi imaju na psihičko i fizičko zdravlje čovjeka.

Kada govorimo o korištenju pasa u medicinske shvrhe tada mislimo na rehabilitaciju i terapijsku pomoć pasa. Terapijski psi i psi pomagači su posebno trenirani i školovani psi koji pružaju pomoć i podršku osobama i djeci s teškoćama u razvoju ili nekim drugim zdravstvenim problemima. Terapijski psi predstavljaju inovaciju i veliku pomoć u svakodnevnim aktivnostima, ali i u odgojno-obrazovnom procesu (Centar za rehabilitaciju Silver, 2020).

Svrha ovog rada je razmotriti mogućnost uključivanja terapijskog psa u odgojno-obrazovni proces iz perspektive odgojitelja kao doprinos rehabilitaciji i terapiji djece s razvojnim teškoćama, ali i njihovoj socijalizaciji i to posebice djece poremećajem iz spektra autizma.

1.1. DOPRINOS PSA RAZVOJU DJETETA

Dijete sasvim prirodno pokazuje interes za životinje, ima potrebu dodaknuti ju ili čak razgovarati sa njom. Djeca i životinje po mnogo tome su slični, a životinje djeci često postaju najbolji prijatelji. Djeca i životinje imaju mnogo toga zajedničkoga: i djeca i životinje ovise o

odraslim osobama; i jedni i drugi percipiraju samo sadašnji trenutak i daju iskren odgovor; njihov primarni oblik komunikacije je neverbalan i konkretan i oboje znaju kako se igrati prirodno i slobodno (Zimmerman i Russell-Martin, 2008).

U današnje vrijeme, jedna od najčešćih uloga životinja je uloga kućnog ljubimca. Ljudi se najviše odlučuju za psa ili mačku. To su životinje bliske djetetu s kojima žive, družu se te provode slobodno vrijeme.

Kako navode Buljan Flander i sur. (2018) postoji nekoliko teorija koje mogu objasniti pozitivne učinke koje ima interakcija ljudi sa životinjama. Jedna od njih je teorija privrženosti prema kojoj odnosi utječu na emocionalnu dobrobit. Teorija tumači da, osim s drugim ljudima, ljudi mogu formirati sigurno privrženi odnos i sa životinjom. Takav odnos doprinosi samopouzdanju, dobrim strategijama emocionalne regulacije, psihosocijalnom funkcioniranju te mentalnom zdravlju.

Drugi teorijski pristup važan za objašnjenje odnosa između ljudi i životinja je teorija biofilije. Prema toj teoriji ljudi imaju urođenu želju za povezivanje s prirodom te su evolucijski predisponirani da obraćaju pozornost na životinjski svijet. Biofilija ne pretpostavlja ljubav prema životinjama već urođeni interes za druga živa bića kao nositelje informacija da li je okolina u kojoj se nalazimo sigurna ili nije (Buljan Flander i sur. 2018). Pod utjecajem hipoteze biofilije, razvio se biocentrični pristup dječjem razvoju, koji pretpostavlja uključenost i interes djece za ljudske i ne-ljudske aspekte okruženja, a posebice za životinje (Melson, 2006, prema Lakatoš 2018).

Psi imaju jedinstvenu vezu s ljudima, a pogotovo s djecom. Njegova odanost, bezuvjetna ljubav i inteligencija čine ljude sretnima. Emocionalne su životinje koje imaju pozitivan utjecaj na cjelokupan razvoj djece. Psi kod djece razvijaju odgovornost, samopuzdanje, motiviraju ih, pružaju im radost, prijateljstvo, utječu na njihovo zdravlje te ih potiču na socijalizaciju i igru, umiruju ih i pomažu im da se opuste (Burić, 2006).

Odavno je poznato da psi imaju posebno snažno razvijene osjećaje za djecu. Od svih članova obitelji, pas će upravo najveće zanimanje pokazati za dijete i njemu će s nemjerljivim veseljem posvećivati svu svoju pažnju. Slično je i s dječjim osjećajima.

Dijete je bliže životinji od odraslih, prije svega osjećajno je i zato izaziva kod nje drukčije ponašanje te će se životinja lakše družiti s djetetom i od njega podnositi ponašanja koja ne bi podnosila od odraslih. Zbog poznatog pozitivnog učinka koji na ljude ima maženje

životinja i gledanje u njih, dijete će razviti snažniju privrženost psima koji češće traže maženje i učestalije uspostavljaju kontakt očima (Burić, 2006).

U pregledu literature kojeg donose Friedmann, Thomas i Eddy (prema Jalongo i sur., 2004) navedeno je da sama prisutnost mirnog i pažljivog psa smiruje znakove stresa više nego prisutnost odrasle osobe u slučajevima kada dijete odlazi na medicinski pregled ili čita na glas.

1.2. UTJECAJ PSA NA RAZLIČITE ASPEKTE RAZVOJA DJETETA

Neosporno je da životinje na djecu mogu imati višestruko pozitivan utjecaj, no važno je naglasiti i poticajni razvojni učinak na odrastanje djeteta.

Osim što pozitivno utječu na psihološku, emocionalnu i socijalnu te fizičku dobrobit djece, za djecu su posebno značajne prilike za učenje i razvoj koje pruža suživot sa životinjama (Odendaal, 2000; Anderson i Olson, 2006; Gee, Church i Atobelli, 2010; prema Lakatoš 2018).

1.2.1. Kognitivni razvoj

Pas za većinu djece može biti vrlo snažan motivator za učenje iz nekoliko razloga, a to su da djeca brže usvajaju i zadržavaju informacije o temama koje su im emocionalno važne, a dječje učenje je optimizirano kada se odvija u kontekstu relevantnih odnosa (Hatano i Inagaki, 1993, prema Lakatoš 2018). Razna istraživanja dokazuju kako dijete bolje uči u prisutnosti životinje, potiče se suradljivost i pažnja, te se promiče prosocijalno ponašanje.

Dijete u ovom odnosu također uči kako se brinuti o drugome, odgovornosti te posljedicama ako dijete ne brine za psa na odgovarajući način. Odrastanjem uz psa dijete razvija osjećaj posvećenosti. Pas je obaveza i on traži posvećenost svaki pojedini dan i od njega se ne može odustati (Katalenić, 2013).

1.2.2. Socijalno-emocionalni razvoj

Ako se između djeteta i psa ostvari kvalitetan i pozitivan odnos, interes i osjećaj brige za psa će rasti. Pojačati će se empatija što pridonosi boljem razumijevanju svojih i tuđih osjećaja i potreba. Pas postaje katalizator za učenje i poučavanje, motivacijsko sredstvo te čimbenik koji smanjuje dosadu. Pas je također dio spontanijih reakcija koje izazivaju pozitivne oblike ponašanja (smijeh, igra). Tim pozitivnim oblicima ponašanja smanjuje se agresivno ponašanje kod djeteta (Katalenić, 2013). Druženjem djeteta i psa pruža se emocionalna potpora te se time kod djeteta izaziva osjećaj sigurnosti, bezuvjetnog prihvatanja, a samim time nestaje strah od odbijanja i osuđivanja. Tim odnosom se potiče prijateljstvo, suosjećanje, pozitivno raspoloženje ali i povjerenje, ljubav i samopoštovanje (Lakatoš, 2018). Kućni ljubimci djeci mogu biti značajni za uspostavljanje i održavanje odnosa s drugim ljudima, te ih potiču na međuljudske interakcije i širenje socijalne mreže (McNicholas i Collis, 2000, prema Lakatoš, 2018).

1.2.3. Motorički razvoj

U igri psa i djeteta spontano se izvode vježbe koje potiču razvoj prvenstveno grube motorike. Dijete u igri s psom manipulira predmetima, puže, diže se i hoda uz psa, vodi ga i usmjerava. U tom odnosu djeluje se i na ostale aspekte fizičkog razvoja: razvijanje osjetilnih modaliteta, zadovoljavanje potrebe za dodirima, poboljšanje fine i grube motorike, smanjenje napetosti mišića, poboljšanje ravnoteže kod stajanja i kretanja te kontrola kretanja (Katalenić, 2013).

Lakatoš (2018) na temelju pregleda istraživanja koje su proveli Poresky i sur. (1987,1990,1996); Melson, (1988); Vizek-Vidović, Vlahović Štetić i Bratko (1999) te Daly i Morton, (2006) da se ovi autori u svojim istraživanjima slažu oko značaja učinka koji životinje i kućni ljubimci mogu imati na djecu, no i da je ta tema još poprilično neistražena. Potrebno je naglasiti kako je pogrešna pretpostavka da je posjedovanje kućnog ljubimca samo po sebi poticaj za dobrobit razvoja djeteta. Istraživanja su pokazala kako životinje pridonose

razvoju empatije, prosocijalnog ponašanja i kognitivnih sposobnosti, ali ti učinci nisu povezani isključivo s posjedovanjem kućnog ljubimca, već s privrženosti djeteta naspram životinje. Nadalje, Melson (2003) i Hirschenhauser i sur. (2017) smatraju da na razinu privrženosti mogu utjecati i individualne karakteristike djeteta. Pokazalo se da su višem stupnju privrženosti životinji skloniji jedinci i najmlađa djece u obitelji (Lakatoš, 2018).

1.3. ULOGA PSA POMAGAČA

Životinje se već stoljećima koriste za poboljšanje ljudske dobrobiti. Od davnina je poznato kako psi za ljude obavljaju razne poslove: od vuče saonica, čuvanja stada i imovine, u lovu. U današnje vrijeme psima se javljaju nove uloge. Psi se uključuju u pomagačke djelatnosti i to upravo kroz intervencije potpomognute životinjama koje uključuju sve aktivnosti gdje je životinja uključena s pomagačkom ili terapijskom namjenom (Lakatoš, 2018). Psi se obučavaju i treniraju da gledaju za slijepe, slušaju za gluhe, pomažu osobama s invaliditetom te služe za spašavanje.

Prema Shubert (2012) i Chandler (2005) možemo razlikovati dva važna termina povezana s korištenjem životinja za poboljšanje ljudske dobrobiti. Radi se o terminima „aktivnosti potpomognute životinjama“ i „terapija potpomognuta životinjama“.

Termin *aktivnost potpomognuta životinjama* se odnosi na aktivnosti koje su usmjerene na motivaciju klijenta, obrazovanje i pozitivne učinke na kvalitetu života, do kojih tijekom tih aktivnosti dolazi. Te aktivnosti se provode s grupom korisnika na kraći period. Navedene aktivnosti mogu provoditi kvalificirani stručnjaci te volonteri različitih udruga. Te aktivnosti ne moraju imati jasno definirane ciljeve niti preciznu dokumentaciju.

Prema istim autorima *terapija potpomognuta životinjama* temelji se na usmjerenim aktivnostima, u kojima sudjeluje životinja koja zadovoljava posebne kriterije te je dio terapijskog procesa. Ova terapija je vođena od strane profesionalnih stručnjaka (logopeda ili psihologa) i uvijek ima definirane ciljeve terapijskih aktivnosti o kojima se vodi dokumentacija i koji mogu biti precizno praćeni i mjerljivi.

Način na koji će se terapijski pas uključiti u terapiju ovisi o samom terapeutu i specifičnoj populaciji klijenata. Neke od tehnika koje se mogu koristiti u terapiji uz pomoć životinja su:

- terapijska životinja može biti samo prisutna u prostoriji bez ikakve direktne intervencije
- interakcija između klijenta i životinje koja uključuje igru i maženje
- čitanje i povjeravanje terapijskoj životinji, dok terapeut samo sluša sa strane
- strukturirane aktivnosti s terapijskom životinjom (Buljan Flander, 2018)

Friedmann, Katcher, Thomas, Lynch i Messent (1983; prema Chandler, 2005) uočili su snižavanje razine krvnog tlaka, stresa i anksioznosti kod djece koja su promatrana u okviru terapije potpomognute životinjama. Također, su uočili i smanjenje simptoma depresije i povećanu razinu socijalizacije kod starijih osoba koje su bile u interakciji s terapijskim životinjama. Prema Chandler (2005) uočeno je kod djece koja imaju probleme u ponašanju nastale zbog emocionalnih i razvojnih teškoća kako imaju manje problema u ponašanju tijekom terapije potpomognute životinjama. Ti pozitivni učinci uočeni su u različitim okruženjima u kojima su klijenti boravili: u školama, savjetovalištim, bolnicama, dječjim domovima, ustanovama za djecu s teškoćama u razvoju te u ustanovama za mladež s problemima ponašanja. Trenirani terapijski psi sve su češći prizor u mnogim obrazovnim ustanovama diljem SAD-a, a aktivnosti potpomognute životinjama pokazuju veliki utjecaj na motiviranje djece u izvršavanju akademskih aktivnosti (Nebbe, Jalongo i sur., 2004).

Zimmerman i Russell-Martin (2008) u literaturi navode čitav niz benefita koji proizlaze iz terapije životinjama. Djeca i životinje imaju isti oblik komunikacije, koji je neverbalan i konkretan i oboje znaju kako se igrati slobodno i spontano.

Autori ističu kako su ovi čimbenici , u kombinaciji s dječjom velikom zainteresiranošću za životinje , vrlo pogodni za provođenje terapije potpomognute životinjama. Također, navode neke sličnosti između terapije potpomognute životinjama i terapije igrom. Obje metode podupiru dječju komunikaciju s ostalima, iskazivanje osjećaja, te pomažu djeci u razvoju poštovanja prema sebi i drugima i lakšem prepoznavanju vlastitih sposobnosti.

U terapiji potpomognutoj životinjama mogu se koristiti različite životinje: psi, mačke, ptice, konji, delfini, zečevi i ostale male životinje. Zbog iznimne mogućnosti njihova treniranja i vještina socijalizacije u terapijskim postupcima najčešće se koriste psi.

1.3.1. Vrste pasa pomagača

U literaturi se navode različite podjele pasa pomagača. To su trenirani i ovlaštteni psi koji svojim radom pomažu i omogućuju bolji način života osobama kojima je pomoć potrebna. Psi se javljaju u ulozi psa vodiča, rehabilitacijskog psa koji pruža pomoć osobi s invaliditetom, te u ulozi terapijskih pasa za djecu s teškoćama u razvoju (Centar za rehabilitaciju Silver, 2020).

Rehabilitacijski pas je školovani pas koji svakodnevno pomaže svom korisniku, a to su teško pokretne osobe ili osobe u invalidskim kolicima. Pas usvaja vještine poput poslušnosti, hodanja uz invalidska kolica, donešenje stvari, pritiskanje njuškom na papučicu na invalidskim kolicima, paljenje i gašenje svjetla, otvaranje i zatvaranje ormara, lajanje na komandu (privlačenje pozornosti, alarmiranje) te mnoge druge. U zadnjim mjesecima školovanja rehabilitacijskog psa ciljano se usmjerava prema potrebama i mogućnostima budućeg korisnika. Rehabilitacijski pas omogućava teško pokretnoj osobi ili osobi s invaliditetom ostvarenje nezavisnijeg i kvalitetnijeg života. Radni vijek rehabilitacijskog psa je 7 do 8 godina nakon čega se pas umirovljuje (Centar za rehabilitaciju Silver, 2020).

Terapijski psi su posebno školovani psi s pomagačkom i terapijskom namjenom, s ciljem poticanja razvojnih procesa osoba s teškoćama u razvoju. Školovanje pasa je složen proces, a po završetku školovanja terapijski pas ima ulogu pomagača djetetu s teškoćama u razvoju (kretanje, dodavanje predmeta, pomoć u svlačenju i drugim svakodnevnim zadacima, alarmiranje, smirivanje i drugo). Radni vijek terapijskog psa je također 7-8 godina nakon čega se pas umirovljuje (Centar za rehabilitaciju Silver, 2020).

Slika 1. Terapijski i rehabilitacijski psi (preuzeto <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/15213/centarsilver-uloga-terapijskog-psa-u-zivotu-djece-s-teskocama-u-razvoju>)

1.3.2. Socijalizacija pasa pomagača

Dvije su pasmine u svijetu, ali i u Hrvatskoj, najčešći u primjeni kao terapijski i rehabilitacijski psi. To su pasmine zlatni retriever te labrador retriever.

Fogle (2004) opisuje narav zlatnih retrievera i labradora kao blagu, pouzdanu i punu dobrih reakcija. Kaže da su veseli, zabavni, odani pratioci te jako strpljivi s djecom i ostalim ukućanima i ljubimcima. Obje pasmine su idealni obiteljski psi, te vole ugađati.

Upravo zbog tih psihičkih karakteristika ove vrste su najbolje za obavljanje zadataka terapijskog i rehabilitacijskog psa. Ti psi moraju biti stabilne naravi, sposobni učiti, razumijevati te poštivati naredbe. Psi su naučeni ne skakati na osobe, naviknuti su stalan kontakt s novim ljudima, okruženjima i objektima.

Prije programa socijalizacije, provodi se program uzgoja na navedenim pasminama zlatog retrievera i labrador retrievera. Cilj uzgoja je stvaranje što boljih mentalnih i radnih sposobnosti pasa, isključivanje nepoželjnih nasljednih osobina te zdravstvenih problema koji utječu na radnu sposobnost psa.

Program socijalizacije započinje odabirom šteneta u dobi od 6-8 tjedana starosti i testiranjem njegovih nasljednih predispozicija. Za program socijalizacije odabrano štene prvu godinu starosti provodi u volonterskoj obitelji. Tamo se navikava na sve situacije i okolnosti u kojima čovjek živi i usvaja pravila ponašanja i poslušnosti. Organizator socijalizacije tijekom socijalizacije pruža stručnu pomoć i podmiruje sve troškove uzdržavanja.

Pas je na socijalizaciji od navršena 2 mjeseca do 16-18 mjeseci starosti, a potom pas odlazi na školovanje koje traje osam mjeseci. Druženje sa volonterskom obitelji nastavlja se vikendom. Program školovanja terapijskog psa obuhvaća procijenu psa na temelju koje se odabire pas koji će temperamentom i radnim karakteristikama odgovarati korisniku. Roditelji djece s poteškoćama moraju također proći obuku koja se provodi kroz individualan rad u trajanju od 4 tjedna u centru za rehabilitaciju u mjestu življenja korisnika.

U skladu s individualnim potrebama i mogućnostima djeteta dodjeljuje se pas u ulozu motivatora u svakodnevnim aktivnostima te postojećim terapijskim procesima u koje je dijete uključeno (Centar za rehabilitaciju Silver, 2020).

Važno je naglasiti da terapijski pas nije zamjena za terapiju već njen dodatak. Međutim, terapija potpomognuta psom je vrlo je prilagodljiva i primjenjiva za vrlo širok raspon razvojnih teškoća, te klijenti tijekom nje istodobno uče i uživaju, govori da bi ju trebalo primijeniti kada god je to prikladno (Arambašić, 2000).

1.4. DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU I TERAPIJSKI PAS

Djeca s teškoćama u razvoju su djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, i oni prema svojoj prirodi zahtijevaju poseban stručni pristup kako bi se omogućio razvoj svih sposobnosti djeteta i time što kvalitetniji daljnji život u zajednici.

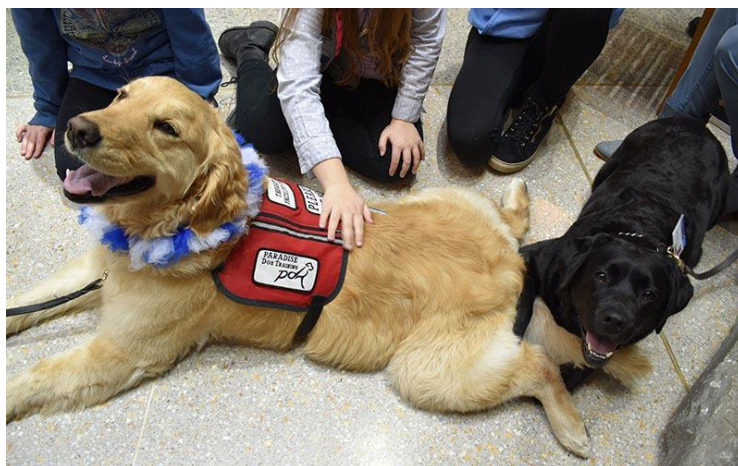
Dječji razvoj karakterizira igra, učenje i usvajanje novih vještina, a u svakom tom procesu važnu ulogu ima motivacija za rad. Svako dijete, i ono uobičajenog razvoja i ono s teškoćama u razvoju treba poticaje iz okoline kako bi u što većoj mjeri razvilo svoje potencijale. Što su djeca motiviranija za rad to se procesi učenja, pamćenja i povezivanja brže razvijaju. Djeca s teškoćama u razvoju polaze terapijske programe u kojima motivacija za rad čini ključni element kako bi njihov razvoj bio što uspješniji (Jerbić, 2006).

Kobeščak i sur. (2013) navode da uključivanje terapijskog psa u rad s djecom s teškoćama u razvoju predstavlja interakciju između djeteta i treniranog terapijskog psa, uz vodstvo voditelja psa a to su najčešće roditelji, rehabilitator te, eventualno odgojitelj. U razvoju odnosa dijete-pas ključnu ulogu imaju voditelji psa. Dijete ne zna kako se brinuti o psu i na koji način se baviti njime, stoga preuzima obrazac ponašanja voditelja psa u komunikaciji i ponašanju s psom.

Terapijski pas može poslužiti kao „most“ između djeteta i terapeuta, olakšavajući uspostavljanje kontakta i socijalne interakcije. To pruža djetetu osjećaj sigurnosti u terapijskom okruženju i ohrabruju spontano ponašanje i komunikaciju. Djeca su češće otvorenija u kontaktu s terapijskom životinjom jer nemaju osjećaj da ih one osuđuju (Buljan Flander, 2018).

Koristeći psa kod djeteta se postiže ono što bi bez dodatne motivacije i opuštenosti često ostalo potisnuto ili nedostupno. Zbog svoje privrženosti i visokog stupnja tolerancije na različita neuobičajena raspoloženja i ponašanja, terapijski pas na djecu djeluje opuštajuće, potiče ih na pokrete i radnju koje roditelj ne uspijeva potaknuti (Kobeščak i sur.,2013).

Važno je uskladiti pseću osobnost sa klijentom sa kojim će pas raditi. Većina terapijskih pasa je dovoljno svestrana i mogla bi se uključiti u terapiju bilo koje skupine, no ipak određene karakteristike psa upućuju na bolje preklapanje potreba s određenim klijentom. Primjerice, mlađi i zaigraniji pas može biti pogodniji za energičnog adolescenta, dok je zreliji pas pogodniji za uključivanje u terapiju sa vrlo malom djecom (Chandler, 2005).

Slika 2. Terapijski pas u interakciji sa djecom (preuzeto <https://www.henryford.com/locations/west-bloomfield/visitors/pet-therapy>)

Uz navedene koristi rada s terapijskim psom mogu se javiti i teškoće na razini interakcije čovjeka i psa, koje predstavljaju potencijalnu opasnost za uspješnost same terapije. Burch (2003, prema Chandler 2005) navodi da su neki ljudi alergični na pseću dlaku. Alergije se mogu minimalizirati tako što se terapijski pas opere i timari neposredno prije dolaska u ustanovu, time se reducira prhut koja je najčešći uzrok alergijskih reakcija (Jalongo i sur., 2004). Problem može predstavljati i činjenica da pas zahtijeva dosta njege, isto tako potrebno je uložiti dosta vremena u trening psa na otvorenom prostoru. Poteškoćom se smatra i činjenica da se neki ljudi boje pasa, pa čak i osoblje u različitim ustanovama za rehabilitaciju. Ako je dijete prestrašeno, najbolji pristup je ne prisiljavati dijete na kontakt sa psom. Putem interakcije s mirnim psom ne mogu se eliminirati baš svi strahovi, no dijete može prepoznati kako se ne ponašaju svi psi na isti način (Jalongo i sur., 2004). Ponekad se događa da se kod psa neočekivano pojave problemi u ponašanju. Isto tako psi imaju kraći životni vijek i u jednom trenutku starosti ih se mora isključiti iz terapije jer im taj proces postaje pretežak (Burch 2003, prema Chandler 2005).

U Hrvatskoj je na ovom području evidentan je nedostatak stručnjaka školovanih za rad sa terapijskim životinjama. Nedovoljna informiranost stručnjaka iz sustava odgoja, obrazovanja i skrbi o djeci, te zakonska ograničenja i spora adaptacija sustava, mali broj pružatelja terapije potpomognute psima upućuju na nedostatak prepoznavanja važnosti terapije potpomognute životinjama (Lakatoš, 2018).

1.4.1. Uoga terapijskog psa u terapiji djece s poremećajem iz spektra autizma

Cepanec i sur. (2015) navode kako se posljednjih nekoliko desetljeća bilježi se značajan porast poremećaja iz spektra autizma što je rezultiralo pojačanim interesom stručnjaka i znanstvenika za ovaj poremećaj. Poremećaj iz spektra autizma je termin koji opisuje skupinu neurorazvojnih poremećaja koji se pojavljuju u ranom djetinjstvu i manifestiraju se cijeli život. Glavne značajke poremećaja iz spektra autizma su odstupanja u socijalnoj komunikaciji i interakciji, te atipičnosti u obilježjima općeg ponašanja i interesa, ograničeni i ponavljajući obrasci ponašanja te poteškoće u području verbalne i neverbalne komunikacije.

U situacijama u kojima je razvojni proces otežan, djeca se uključuju u terapijske procese, specijalizirane ustanove i posebne odgojno-obrazovne programe. Djeca na taj način uz stručnu pomoć pokušavaju dosegnuti razvojnu razinu svojih vršnjaka.

Pored prilagođavanja odgojno-obrazovnom procesu ovoj djeci važno je pružiti podršku u emocionalnom razvoju, u razvoju pozitivne slike o sebi te u razvijanju motivacije. Sve ovo zahtijeva koordiniran rad i suradnju djeteta, roditelja i stručnih suradnika (Jerbić, 2006).

Terapijski psi djeci s poremećajem iz spektra autizma pružaju mogućnost socijalnih interakcija, komunikacije i emocionalnog povezivanja. Djeca s autizmom često ne podnose dodire, imaju napadaje bijesa, ne podnose buku, a pas je visoko tolerantan i privržen i upravo je to razlog zašto se autistična djeca brzo i lako vežu uz njih. Terapija potpomognuta psima posebno se preporuča zbog oblika komunikacije, način komuniciranja i djeteta i psa je vrlo sličan: neverbalan i konkretan.

Ovakav oblik terapije pokazao se kao vrlo učinkovit a u većini slučajeva rezultati su brzo vidljivi. Uz pomoć terapijskog psa terapeut kod djeteta postiže ono što bi bez dodatne motivacije i opuštenosti ostalo potisnuto (Kobešćak, 2013).

Sve se više djece uključuje u individualizirane, prilagođene i posebne programe u ustanovama za odgoj i obrazovanje. Uključivanjem terapijskog psa u rad s djecom, postiže se interakcija između psa i djeteta, uz vodstvo terapeuta, s ciljem poticanja optimalnog razvoja djeteta (Jerbić, 2006).

Pas predstavlja aktivnog sudionika u procesu učenja, te na taj način terapeut i pas zajednički sudjeluju u kreiranju djetetovih pozitivnih reakcija. No, kako terapijski pas može pomoći djetetu s poremećajem iz spektra autizma (<https://www.therapydogs.com/nine-ways-therapy-dogs-can-help-kids-with-autism/>)?

1. Socijalizacija

Terapijski pas može motivirati djetete s poremećajem iz spektra autizma na druženje s drugima. Terapijski psi imaju mogućnost brzog vezivanja s djecom. To pomaže djetetu da doživi prijateljstvo i suoči se sa usamljenošću. Za razliku od ljudi, terapijski psi ne osuđuju, što dodatno pomaže djetetu s poremećajem iz spektra autizma da mu postane ugodno oko drugih.

2. Rješavanje stresa

Terapijski psi su trenirani tako da ostanu smireni i daju podršku čak i za vrijeme agresivnog ispada kod djeteta. Pridonose smanjenju anksioznosti i povećavaju stanje smirenosti.

3. Emocionalna podrška

Djeca s poremećajem iz spektra autizma često imaju teškoća pri uspostavljanju emocionalne veze s drugima. Budući da terapijski psi potiču pozitivne osjećaje brige, ljubavi i empatije kod djece mogu im značajno olakšati taj proces. Terapijski psi vole kada ih djeca zagrlje, dodirnu i prigrlje što dalje potiče osjećaj skrbi kod djece s poremećajem iz spektra autizma.

4. Sprečavanje bježanja

Djeca s poremećajem iz spektra autizma imaju tendenciju ponekad odlutati te nisu svjesni opasnosti. Pas je tada tu da to zaustavi na način da okružuje dijete i lajanjem upozori roditelja da nešto nije u redu. Pas također može biti privezan za dijete na određen način, a roditelj drži uzicu.

5. Senzorna podrška

Djeca s poremećajem iz spektra autizma trebaju senzornu stimulaciju kroz redovne igre i aktivnosti. Terapijski psi mogu se obučiti da pomognu djeci tijekom cijelog procesa pomoću različitih igara i aktivnosti poput vuče, skrivanja i masaže.

Na temelju navedenog možemo samo zamisliti koliko djetetu s poremećajem iz spektra autizma može značiti prijatelj čija je pozornost cijelo vrijeme usmjerena na njega, prijatelj koji ga razumije i podržava, prijatelj uz kojeg se osjeća sigurno i prihvaćeno. Terapija sa psom nije čudotvorni lijek, no vrlo je prilagodljiva u različitim vrstama terapijskih pristupa jer dijete tijekom nje istodobno uživa i uči.

1.5. MOGUĆNOST UVOĐENJA TERAPIJSKIH PASA U USTANOVE ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE DJECE

U Hrvatskoj su zadovoljeni temeljni zakonski i organizacijski preduvjeti za uključivanje terapijskih pasa u ustanove za odgoj i obrazovanje djece. Program školovanja terapijskih pasa za djecu s teškoćama u razvoju provodi se od 2002. godine, a provodi ju Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet. Kao jedina nevladina i neprofitna organizacija u Hrvatskoj, Udruga je razvila rehabilitacijske programe uključivanjem pasa pomagača za mobilnost slijepih i drugih osoba s invaliditetom te djecu s teškoćama u razvoju, a u koje su uključeni psi pomagači.

Centar za rehabilitaciju Silver ustanova je socijalne skrbi jedinstvena u ovom dijelu Europe, koja u rehabilitaciju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju uključuje rad sa psima pomagačima (psi vodiči, rehabilitacijski i terapijski psi).

Osnivač centra je grad Zagreb, a Centar istodobno može smjestiti četrdesetak pasa. Temeljne odrednice svih aktivnosti su rehabilitacija u cilju potpune inkluzije korisnika.

Dodatni doprinos sve većem i lakšem uključivanju terapijskih pasa u odgojno-obrazovne ustanove dao je Hrvatski sabor koji je u travnju 2019. godine donio odluku o proglašenju zakona o korištenju psa pomagača (NN 39/2019).

Ovim Zakonom uređuje se pružanje pomoći i podrške korištenjem psa pomagača ili terapijskog psa osobama s invaliditetom ili s kroničnom bolesti i djetetu s teškoćama u razvoju.

Jedna od važnijih odrednica ovog zakona je ta što se smatra prekršajem ukoliko pravna osoba korisniku psa pomagača, kandidatu za korištenje psa pomagača, voditelju psa pomagača, kandidatu za voditelja psa pomagača, socijalizatoru psa pomagača i radnom instrukturu sa psom pomagačem onemogućiti pristup i boravak u javnom prostoru, onemogućiti korištenje javnog prijevoza, onemogućiti pravo pristupa i boravka na radnom mjestu, u zdravstvenoj, odgojno-obrazovnoj i znanstvenoj ustanovi te vjerskom objektu i slično koji se kažnjava novčanom kaznom od 5000,00 do 20.000,00 kuna.

1.5.1. Iskustva uvođenja terapijskog psa kao aktivnog sudionika u procesu učenja

Djeca s razvojnim teškoćama prolaze rehabilitacijske i terapijske programe, a ti programi često za tu djecu predstavljaju napor, teške i nerazumljive situacije, pa čak i dosadu. Što su terapije dugotrajnije djeca imaju sve manje motivacije za rad, a samim time se i njihov razvojni proces usporava. Želeći djeci terapijske procese učenja učiniti zanimljivijima i ugodnijima, osmišljen je projekt uvođenja terapijskog psa u procese. Projekt se započeo provoditi 2005. godine u Zagrebu, kao pilot projekt u ustanovama Suvag i Goljak. Terapijski pas je uveden u terapijske procese kod djece s govorno-jezičnim i komunikacijskim teškoćama.

U projekt su bile uključene 3 skupine, a pokazalo se da se uvođenjem terapijskog psa u terapijske i rehabilitacijske procese kod djece dodatno potaknula motivacija za rad. Ovaj oblik rada orijentiran je na postizanje optimalne razine komunikacijskih i govorno jezičnih sposobnosti. Uvođenjem terapijskog psa u terapiju želi se postići vokalizacija kod djece s nerazvijenim govorom, poticati želju za govorom i interakcijom, poticati bogaćenje rječnika te poticati želju za učenjem, čitanjem i pisanjem (Jerbić, 2006).

U Hrvatskoj se u posljednjih nekoliko godina provodi i program R.E.A.D. (Reading Education Assistance Dogs). To je jedinstven program osmišljen kako bi se djeci pomoglo da poboljšaju sposobnost čitanja i komunikacijsku sposobnost uz pomoć posebne metode čitanja psu. R.E.A.D. je terapijski pas osposobljen za ovakav način rada, koji zajedno s vodičem

odlazi u škole i knjižnice gdje sluša djecu koja mu čitaju. Čitanje psima djeluje opuštajuće na korisnika, pas pažljivo sluša, ne kritizira niti se ruga, a dijete pred psom nema straha kao pred vršnjacima. Program provode udruge Urban pet i udruga Vinkuran, a program je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta republike Hrvatske (Urban Pet, <http://urbanpet.hr/read/>).

1.5.2. Preporuke i standardi za sigurno uključivanje terapijskog psa u odgojno-obrazovnu ustanovu

Postoji niz preporuka kojih bi se djelatnici i korisnici ustanova za odgoj i obrazovanje djece trebali pridržavati kada se u rad i terapiju uključuje terapijski pas, a Jalongo i sur. (2004) navode sljedeće:

1. Raditi isključivo sa psom koji ima certifikat za rad

Pas i voditelj psa prolaze program školovanja, a potom i testiranje koje garantira da je pružena usluga sigurna i kvalitetna. Pas treba biti redovno cijepljen, pravilno timaren te pas tijekom posjeta mora biti na povodcu. Potrebno je imati potpisanu suglasnost roditelja ili skrbnika malodobnog djeteta kojem se dopušta sudjelovanje djeteta u programu. Potrebno je također provjeriti povijest bolesti djeteta prije nego se započne s aktivnostima koje uključuju psa. Za pozitivan ishod programa potrebno je kvalitetno planiranje te dobro trenirani timovi.

2. Pripremiti djecu na dolazak psa

Učitelji, odgajatelji i medicinsko osoblje mogu imati vrlo malo informacija o prijašnjim dječjim iskustvima u interakciji sa psom. Mala djeca mogu postati vrlo uzbuđena kada pas dođe u ustanovu, zbog toga je važno pokazati svima prikladan način ophođenja sa psom. Prezentaciju je bitno prilagoditi dobi i sposobnostima djece. Preporučuje se da prezentaciju odradi voditelj psa uz prisutnost psa, a da prezentacija sadrži sljedeće elemente:

karakteristike terapijskog psa, objasniti što rade, kako pozdraviti psa, pravilno prilaženje psu, davanje poslastica psu i kako se maziti sa psom.

3. Pribavljanje pisane suglasnosti

Potrebno je sastaviti dokument za roditelje i dijete kako bi se zatražila njihova suglasnost u kojoj oni potvrđuju da se slažu sa uključivanjem psa u proces.

4. Pružanje informacija kolegama

Uključivanje psa u odgojno-obrazovni proces je inovacija u našoj praksi, stoga se kolegama treba predstaviti svrha psa u procesu, ciljevi koji se nastoje postići i procedure vezane uz uključivanje psa u proces.

5. Procijeniti da li je interakcija sa psom pogodna za dijete

Dijete može imati izraženi strah od psa ili alergiju na pseću dlaku, pa možda zbog toga neće imati koristi ili se neće moći uključiti u terapiju.

6. Uvijek imati na umu dobrobit i sigurnost psa

Zbog manjka iskustva mala djeca mogu reagirati nepredvidljivo u prisutnosti psa, a mogu ga percipirati kao i prijetnju. Zbog toga je nužno djeci demonstrirati pravilan način ophođenja sa psom.

Kako bi terapijski pas mogao obnašati svoju dužnost, provodi se procjena tima koji čine pas i voditelj psa. Prilikom procjene, ocjenjuju se: razne reakcije psa, razina poslušnosti, sposobnost psa da odgovori na naredbu, agresivno ponašanje, stupanj uzbuđenosti, te međusobno ponašanje i razumijevanje voditelja i psa. Uz to, procjenjuje se i teorijsko znanje voditelja psa koja obuhvaća poznavanje skrbi o psu, te vještina i tehnika ophođenja sa psom (Katalenić, 2013).

Djeca mogu puno naučiti od životinja, a važno je osigurati da budu sigurni i zdravi dok uče. Ako se planira dovesti životinju u učionici ili prostor za dnevni boravak djece, trebaju se poštivati visoki *higijenski standardi* unutar ustanove (<https://www.cdc.gov/healthypets/specific-groups/schools.html>):

- Odrasli uvijek trebaju nadgledati kontakt djece sa životinjama. Nikada ne treba dopustiti djeci da stavljaju ruke ili predmete u usta dok ih okružuju životinje.
- Potrebno je stvoriti specifična područja za interakciju sa životinjama. Ne treba dopustiti životinjama da slobodno lutaju po učionici ili sobi dnevnog boravka djece, posebno u područjima gdje se priprema, poslužuje ili jede hrana ili piće.
- Preporučljivo je posavjetovati se s roditeljima kako bi se utvrdila posebna razmatranja za djecu koja imaju alergije, astmu ili druge bolesti.
- Djeca trebaju oprati ruke vodom i sapunom odmah nakon rukovanja sa životinjom.
- Očistiti i dezinficirati sve prostore u kojima je boravila životinja.
- Životinja mora imati odgovarajuću i redovitu veterinarsku njegu i dokaz cijepljenja protiv protiv bjesnoće.

Tijekom terapije važno je pomno pratiti kako se odvija interakcija kako bi se izbjegli nepoželjni načini interakcije. Djeca s emocionalnim teškoćama često trebaju veću superviziju tijekom interakcije sa psom.

Treba obratiti pažnju na to da se pas ne optereti previše i da ga se ne dovede do točke iscrpljenosti. Voditelj psa mora prevenirati mogućnost ozljeđivanja terapijskog psa. Terapija i interakcija djeteta i psa mora se pomno pratiti kako bi se moglo reagirati na prve eventualne znakove negativne interakcije.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Kao što je navedeno u uvodu, djeca s teškoćama u razvoju trebaju dodatnu podršku okoline kako bi bila motiviranija za izvršavanje svakodnevnih izazova, te kako bi im se rehabilitacijske terapije u koje su uključena učinile zanimljivijima.

Uključivanjem terapijskog psa u rad s djecom, postiže se interakcija između psa i djeteta, uz vodstvo terapeuta, s ciljem poticanja optimalnog razvoja djeteta. Pas predstavlja aktivnog sudionika u procesu učenja, te na taj način terapeut i pas zajednički sudjeluju u kreiranju djetetovih pozitivnih reakcija.

U skladu s time, postavljen je cilj istraživanja: utvrditi kakav je stav odgojitelja o mogućnostima uključivanja terapijskog psa u odgojnu skupinu kao pomoći djetetu s teškoćama u razvoju, njihovim kompetencijama za rad s terapijskim psom, te o dobrobiti i mogućim problemima kod takvog načina rada.

3. METODA

Istraživanje je provedeno na ciljanom uzorku od 12 ispitanika. Ispitanici su odgojiteljice koje se razlikuju po dobi, duljini radnog staža i dječjem vrtiću u kojemu rade. Uzorak ispitanika činile su: jedna odgojiteljica sa 6 godina radnog staža, osam odgojiteljica sa 7-10 godina radnog staža, dvije odgojiteljice sa 10-15 godina radnog staža te jedna odgojiteljica s 20 godina radnog staža. Sve ispitane odgojiteljice rade u vrtićima grada Zagreba.

Pri prikupljanju podataka korišten je polustrukturirani intervju s unaprijed postavljenim pitanjima. Radi se o kvalitativnoj istraživačkoj metodi koja za cilj ima prikupiti što različitija mišljenja. Sudionici u istraživanju su bili obaviješteni o svrsi i cilju istraživanja te o zaštiti identiteta i povjerljivosti podataka prilikom obrade i prezentiranja dobivenih rezultata.

Pitanja u intervjuu oblikovana su na način da se ispituju stavovi i mišljenja o konceptu uvođenja terapijskog psa u odgojnu skupinu, o prednostima i nedostacima takvog pristupa,

te o postupcima koji bi pridonijeli boljoj integraciji djeteta s teškoćom u razvoju ako je uz njega terapijski pas (prilog 1).

4. REZULTATI

Nakon provedenih 12 intervjua s odgojiteljima izvršena je kategorizacija njihovih odgovora za svako pojedino pitanje. Svaka kategorija pitanja potkrepljena je navodima odgojitelja i njihovim doslovnim citatima iz intervjua.

Pitanja i sažeti odgovori	Točni navodi/primjeri
<p>1. Zna li što znači pojam terapijski pas? Jeste li se ikada u praksi susreli sa terapijskim psom, jeste li Vi ili Vama netko poznat imali iskustva sa terapijskim psom?</p> <p>Sve odgojiteljice navode da su se susrele s pojmom terapijskog psa, a kao najčešći izvor informacija ističu medije.</p> <p>Jedna odgojiteljica navodi da se sa pojmom terapijskog psa susrela tijekom školovanja na fakultetu, a druga je o njima čula na sajmovima udruga. Međutim, sve napominju kako o ovoj temi gotovo ništa ne znaju.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>„Da znam, to je pas koji pomaže osobama s teškoćama. O tome sam već odavno čula, o udruzi Silver jer su se predstavljali na sajmovima udruga.“</i> • <i>„Znam, čula sam putem medija, no ne znam nešto previše o toj temi.“</i> • <i>„Znam što je, susrela sam se sa tim pojmom. Kolegica na fakultetu imala je prezentaciju na tu temu, ali ne znam puno o tome.“</i>

Niti jedna odgojiteljica se u praksi nije susrela sa terapijskim psom. Sve odgojiteljice, osim jedne, navode kako ne poznaju niti jednog korisnika terapijskog psa. Majka djetetakoje je išlo kod te odgojiteljice u skupinu radi u udruzi Silver.

2. Da Vam se pruži prilika biste li se educirali za rad sa terapijskim psom?

Sve odgojiteljice su navele da bi se educirale za rad sa terapijskim psom, osim jedne koju takav način rada ne zanima. Odgojiteljice navode sljedeće motive za edukaciju:

- želja za stjecanjem novih znanja
- ljubav prema psima
- dobrobit za djecu i rad
- motivirajuće je i zanimljivo

- *„Voljela bih se educirati, prvenstveno jer volim pse i iz tog razloga bih voljela biti uključena u takav program. Čini mi se kao nešto jako zanimljivo, kreativno i poticajno.“*
- *„Educirala bih se zato što bi to sigurno bilo dobrobit za djecu. Optimistično je vjerovati o mogućnostima uvođenja psa u rad s djecom, pa je korisno biti spreman za potencijalno novi oblik potencijalno dobre prakse.“*
- *„Htjela bih saznati da li bi to pomoglo djeci s teškoćama u razvoju. Terapija zvuči zanimljivo i htjela bih se više informirati.“*

3. Podržavate li koncept korištenja terapijskog psa u vrtiću, da li bi takav oblik rada bio dobrobit za svu djecu u skupini?

Većina odgojiteljica navodi kako bi podržale koncept uvođenja terapijskog psa u vrtić jer im se takav način rada čini zanimljivim i poticajnim. No, ponovno navode kako ne znaju puno o takvom obliku rada i nisu sigurne kako bi to funkcioniralo u praksi.

Jedna odgojiteljica ističe kako bi terapijskog psa uvela samo u starije skupine, dok se druga ne slaže sa uvođenjem psa u skupine jer smatra da psu nije mjesto u vrtiću.

- *„Educirala bih se, ali bih voljela da vrtić pokaže inicijativu i plati mi tu edukaciju.“*
- *„Da, podržala bi takav koncept rada. Pas bi bio velika inovacija u našem radu, sigurna sam da bi iz takvog pristupa izvukli puno dobrobiti, i mi odgajatelji, a i djeca.“*
- *„Podržavam jer smatram da bi uvelike pomoglo i olakšalo djetetu kojem je potreban (u svim aspektima).“*
- *„Ne bi podržala uvođenje psa u vrtić jer smatram da psu jednostavno nije mjesto u vrtiću među malom djecom.“*

<p>Sve odgojiteljice se slažu da bi terapijski pas bio dobrobit za svu djecu u skupini.</p> <p>Odgojiteljice dobrobit opisuju kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podigla bi se kvaliteta odgojno-obrazovnog rada • bolja međusobna suradnja djece • poticajnije okruženje za učenje • veselije ozračje u skupini • motiv za veći trud u svakodnevnim aktivnostima 	<ul style="list-style-type: none"> • „S obzirom da je pas interaktivan, ovakav oblik rada sigurno ne bi bio suhoparan i dosadan, već bi pružio puno mogućnosti za suradnju djece. Djeca bi sigurno učila na puno poticajniji način.“ • „Pas bi djecu sigurno jako razveseljavao ujutro pri dolasku.“ • „Djeca bi razvila ljubav i brigu prema životinjama. Ako bi pas bio u skupini djeca bi imala priliku to naučiti jer možda doma nemaju ljubimca niti će ga možda imati.“
<p>4. Što biste naveli kao prednosti, a što kao nedostatke ovakog pristupa?</p> <p>Odgojiteljice su se složile da ovakav pristup ima mnoge dobrobiti za djecu. Navele su da u ovakvom pristupu svakako mogu uvidjeti i dobrobiti za djecu s teškoćama u razvoju. Odgojiteljice su istaknule su sljedeće:</p> <ul style="list-style-type: none"> • djeca bi se naučila odnositi prema životinji • djeca bi razvila osjećaj za brigu o životinji • pas bi djelovao opuštajuće na djecu • poticanje igre i suradnje • razvijanje empatije i odgovornosti • smanjenje stresa i sramežljivosti kod 	<ul style="list-style-type: none"> • „Kada bi pas došao u skupinu djeca bi se na neki način sigurno morala brinuti o njemu što bi pridonjelo njihovom konkretnom učenju o brizi o drugome“ • „Predpostavljam da bi pas bio velika atrakcija za djecu, bilo bi jako zanimljivo promatrati kakvu novu vrstu igre bi razvili sa psom.“ • „Psu je svejedno s kim se igra, bio bi sigurno dobar prijatelj svakom djetetu.“

<p>povučene djece</p> <ul style="list-style-type: none"> • prihvaćanje različitosti kod djece <p>Većina odgojiteljica navodi iste nedostatke, a jedna je posebno istaknula kako bi ovakav oblik rada provodila samo u starijim odgojnim skupinama gdje se djeci može pravilno objasniti postupanje sa životinjom.</p> <p>Od nedostataka odgojiteljice navode sljedeće:</p> <ul style="list-style-type: none"> • buka u skupini bi bila stres za psa • brojno stanje djece u skupini • roditelji koji bi se žalili na prisutnost psa u skupini • higijenski uvijeti • prostorni uvijeti u vrtiću nisu prilagođeni za dovođenje psa • pseća dlaka u prostoru i na odjeći djece • alergija • vrlo slaba informiranost odgojitelja o temi <p>Četiri odgojiteljice su navele kako bi uz malo više entuzijazma i zainteresiranosti cijelog kolektiva za ovakav oblik rada navedeni nedostaci bili lako savladivi, a jedna od njih</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „Djeca se drugačije ponašaju kada su u interakciji sa životinjom, a posebno kada su sa psom. Smirenija su i zadovoljnija.“ • „Naglašavam kako bi ovakav oblik rada sa psom bio teško izvediv u mlađim skupinama jer bi pas mogao pretrpiti stres zbog neprimjerenog ophođenja od strane djece mlađe dobi.“ • „Pas bi sigurno bio velika atrakcija za djecu, pa bi možda previše djece odjednom htjelo pristupiti psu što bi za psa moglo biti stresno.“ • „Pas bi puštao dlake po sobi, ne znam tko bi to čistio. Dlake bi bile i po odjeći djece i to bi mi zadalo dodatnog posla.“ • „U mojoj skupini bi to bilo teško izvedivo zbog nekolicine roditelja koji se stalno žale na nešto. Vjerujem da bi zbog psa bilo itekakve pobune, čak i ako bi im se sve pozitivno o ovome prezentiralo.“
--	---

<p>posebno ističe kako stručni tim ima ključnu ulogu u prilagođavanju uvjeta za ostvarivanje rada.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „Šteta je što tako malo znam o ovoj temi, bolja informiranost bi možda i potaknula neke da se odvaže na ovakav pristup u radu.“ • „Kada bi se svi u vrtiću angažirali i podržali, mogli bismo smisliti način kako ovu metodu rada kvalitetno prezentirati roditeljima i dobiti podršku od njih.“ • „Sigurna sam da sve ide od stručnog tima, ako oni osmisle rješenje i pokažu zainteresiranost sve je moguće ostvariti. Šteta što to nije praksa kod nas u vrtiću, zakinuti smo za nešto jako zanimljivo.“
<p>5. Smatrate li da bi se neka djeca možda bojala psa?</p> <p>Većina odgojiteljica nije sigurna bi li se djeca bojala psa jer se nisu našle u poziciji da pas dolazi u skupinu. Mogu samo pretpostaviti da bi bilo djece koja bi pokazala strah.</p> <p>Dvije odgojiteljice su istaknule da bi uz podršku odgojitelja strah sigurno bio nadvladan ako postoji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „Vjerojatno bi bilo djece koja bi se bojala psa i to bi moglo predstavljati dodatan stres za mene kao odgajatelja, vjerojatno i za psa, a pogotovo za dijete koje se boji.“ • „Neka djeca bi se možda bojala, ali uz podršku odgojitelja i učestalo dolaženje psa u skupinu vjerujem da bi strah polagano nestajao.“

	<ul style="list-style-type: none"> • „Sigurno bi bilo djece koja bi se bojala psa i prisutstvo psa bi ih možda još više uplašilo pa bi možda odbijali ići u vrtić.“ • „Pojava straha kod neke djece koja su predhodno imala loše iskustvo sa nekim psom. Strah od pasa nije razvojni strah već naučen. Odgojitelji je taj koji bi tada trebao biti podrška djetetu.“ • „Strah bi možda postajao kod neke djece, ali u tom prevladavanju straha od psaa bi treapijski pas mogao pomoći.“
<p>6. Što mislite kako bi uvođenje terapijskog psa u vrtić bilo prihvaćeno od strane Vaših kolega odgajatelja? Biste li dobili podršku od stručnog tima kada biste predložili ovakav oblik rada?</p> <p>Odgojiteljice imaju podijeljeno mišljenje oko podrške svojih kolega. Sve odgojiteljice ističu da je surdnja s kolegama od velike važnosti. Sedam odgojiteljica je navelo da bi se oslanile na podršku mlađih kolega jer ih smatraju puno otvorenijim i motiviranijim za nove oblike rada. Naglašavaju da je takvih u manjini.</p> <p>Jedna odgojiteljica posebno ističe kako</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „Par kolegica bi bilo sigurno zainteresirano, ostatak ne jer nisu pretjerano motivirani za išta novo a pogotovo za edukaciju.“ • „Mješani smo kolektiv po dobi. Mlađe kolegice bi za ovo sigurno bile jako zainteresirane jer su puno otvorenije. Starije kolegice nisu više tako

<p>smatra da bi dobila podršku svih odgojitelja iz kolektiva koji su radili u skupini gdje je bilo uključeno dijete s teškoćama u razvoju jer oni najbolje razumiju kolika je podrška potrebna tom djetetu.</p> <p>Odgojiteljice navode neke od razloga zbog kojih ne bi dobile podršku kolega:</p> <ul style="list-style-type: none"> • slaba motiviranost za nove oblike rada • inovacije u radu u vrtiću općenito nisu podržane • pasivnost pojedinih odgojitelja • zastarjele metode rada • smatraju da psu nije mjesto u vrtiću • nedovoljna informiranost o temi <p>Sve su odgojiteljice navele kako ne bi dobile podršku stručnog tima kada bi predložile uvođenje terapijskog psa u rad. Nezainteresiranost navode kao glavni razlog zbog kojeg se o ovom načinu rada niti ne razmišlja u njihovom vrtiću.</p> <p>Kao ostale razloge navode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pasivnost 	<p><i>zainteresirane za inovacije u radu. Imaju svoju ustaljenu rutinu i nisu baš voljne odstupati od toga.“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>„Bilo bi i onih za i onih protiv. Onaj stariji dio kolektiva bi se tome protivio jer imaju stare metode rada i teško bi se prilagodili nekoj novini.“</i> • <i>„Mislim da bi pojedinci bili jako skeptični u vezi dovođenja psa u vrtić, nisam sigurna da bi podržali tu ideju kada bi im se predložila. Mislim da bi to toga došlo jer ne znaju dovoljno o takvoj metodi rada, već bi gledali na psa samo kao na životinju kojoj nije mjesto u vrtiću.“</i> • <i>„Smatram da stručni tim ne bi dao podršku. Naveli bi da je to prekomplicirano, a općenito inovacije u mom vrtiću nisu podržane niti su za njih zainteresirani.“</i> • <i>„Jednom je u neformalnom razgovoru ova ideja spomenuta ravnateljici mog vrtića, na što je ona oštro raegirala riječima „Ne, nikakav pas ne dolazi u obzir.““</i>
--	--

<ul style="list-style-type: none"> • inovacije u vrtiću nisu prepoznate niti podržane • nedovoljno informacija i znanja o temi <p>Jedna odgojiteljica je istaknula kako postoji mogućnost da bi razmotrili uvođenje psa jer su otvoreni za nove načine rada, ali nije posve sigurna u realizaciju ideje.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • „Mislim da ne bi stručni tim dao podršku, zdravstvena voditeljica bi jako negodovala na ovu ideju pa bi se i ostali povelili za njom.“ • „Mislim da ne bi dobila podršku stručnog tima, osim ako iz Gradskog ureda pismenim nalogom ne bi došlo da se pas mora uvesti u vrtić.“ • „Majka djeteta, koja radi u Silveru, predložila je ravnateljici mog vrtića da u svojoj organizaciji dovede psa u vrtić što je ona čak dva puta odbila.“
<p>7. Je li u Vašu skupinu uključeno dijete s teškoćama u razvoju, je li vam stresno raditi sa djetetom koje ima teškoće u razvoju?</p> <p>Sve odgojiteljice su navele da je u njihovu skupinu uključeno dijete s nekom od teškoća u razvoju.</p> <p>Jedna odgojiteljica ističe kako je u njezinu skupinu uključeno čak dvoje djece sa težim oblikom teškoće.</p> <p>Odgojiteljice navode sljedeće teškoće sa kojima su se susrele u radu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • smanjena intelektualna sposobnost • poremećaj iz spektra autizma • ADHD • poremećaj govorno-jezične komunikacije 	<ul style="list-style-type: none"> • „U skupini imam dvoje djece s teškoćama u razvoju. Jedno dijete ima autizam, a drugo smanjenu intelektualnu sposobnost. Broj djece u skupini je 27 i uz taj broj sa njih dvoje je jako teško raditi.“ • „Da, dijete ima dijagnosticiran ADHD. S tim djetetom je jako teško i zahtjevno raditi jer ima jako kratku pažnju.“ • „Dijete ima teškoće socijalne komunikacije. Odbija skoro svaki kontakt sa ostalom djecom, vidi se da

<ul style="list-style-type: none"> • poremećaj socijalne komunikacije <p>Odgojiteljice navode da im je prilično stresno raditi u skupini u koju je uključeno dijete s teškoćama u razvoju. Kao razlog tome najviše navode da se ne osjećaju dovoljno kompetentne za rad i pružanje podrške djeci s teškoćama u razvoju.</p> <p>Jedna odgojiteljica ističe kako nema adekvatnu podršku stručnjaka što joj još više otežava rad.</p>	<p><i>je pod stresom zbog prisutstva ostale djece.“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>„Zna biti jako stresnih dana jer nismo dovoljno educirane za rad sa djecom s teškoćama u razvoju. Svakodnevno se izmjenjuje nas tri kolegice u skupini sa njima i nemamo univerzalni pristup radu što još više pridonosi razini stresa.“</i> • <i>„Stresno je u vidu toga da se ja osobno ne osjećam dovoljno kompetentnom da mu pružim kvalitetnu podršku jer za to nismo dovoljno educirani.“</i> • <i>„Teško mi je jer sam prepuštena sama sebi i svom nedovoljnom znanju o metodama rada sa djecom koja imaju teškoće u razvoju, a podršku stručnog tima nemam.“</i> • <i>„Početkom ove pedagoške godine u moju skupinu će biti uključeno dijete sa sindromom Down. S obzirom da se prvi put susrećem sa tom teškoćom prisutan je veliki strah i nesigurnost po pitanju kompetencija, te samim time situacija mi predstavlja stres.“</i>
---	--

8. Što mislite kako bi tekla socijalizacija djeteta s teškoćama u razvoju ako bi uz njega bio terapijski pas? Smatrate li da bi dijete s teškoćom u razvoju tada bilo lakše prihvaćeno od strane ostale djece, bi li pas potaknuo socijalizaciju?

Sve odgojiteljice se slažu da bi terapijski pas sigurno pridonio boljoj i lakšoj socijalizaciji djeteta s teškoćama u razvoju. Psa smatraju dovoljno atraktivnim da privuče pažnju ostale djece i na taj način potakne interakciju.

Tri odgojiteljice su posebno istaknule kako odgojitelj ima važnu ulogu u poticanju interakcije i uključivanju djeteta s teškoćama u razvoju u igru vršnjaka. Pas bi tada služio samo kao dodatni motivator.

- *„Zbog psa bi djeca sigurno pristupila jer bi im pas bio nešto novo i zanimljivo, ali ključnu ulogu bi imao odgojitelj koji bi trebao potaknuti interakciju i usmjeriti pažnju ostale djece na dijete s teškoćama.“*
- *„Ne znam puno o tome, ali pretpostavljam da bi dijete bilo sigurno primjerenije uz psa i dobilo bi pažnju ostale djece makar na kratko.“*
- *„Dijete s teškoćom bi uz psa bilo sigurno uočenije. Djeca bi sigurno otvorenije i znatiželjnije pristupala što bi moglo ohrabriti dijete s teškoćom da se odvaži na interakciju, makar to bila samo zajednička igra sa psom.“*
- *„Dijete s teškoćom koje bi imalo pomoć terapijskog psa stvorilo bi osjećaj bliskosti i prihvaćenosti prema psu, samim time može biti pozitivan primjer djeci kako razviti socijalnu*

Sve odgojiteljice smatraju kako bi dijete s teškoćama u razvoju bilo lakše prihvaćeno od ostale djece ako bi u skupinu bio uključen terapijski pas. Navode da bi pas privukao pažnju djece i da bi uz psa dijete bilo primjećenije

privrženost i prijateljstvo sa životinjom. Tako bi se potaknula interakcija s ostalom djecom.“

- *„Uz pomoć psa bi se djecu, ali i roditelje te ostale odrasle koji u vrtiću borave senzibiliziralo za probleme djece s teškoćama u razvoju.“*
- *„Većina djece bi zasigurno prilazila psu, a na taj način dijete s teškoćom bi dobilo na važnosti, ne bi bilo nevidljivo i osjećalo bi se sigurnije.“*
- *„Ako bi pas duže dolazio u skupinu vjerujem da bi se interakcija između djeteta s teškoćom (uz pomoć psa) produbljivala sa ostalom djecom. Vjerojatno bi djeca u svojim razgovorima češće spominjala dijete koje ima teškoću jer bi ga povezivali sa psom. Pas bi im bio ta spona koja bi im tada to dijete učinilo zanimljivijim, te bi mu rađe pristupala i bila sa njim u društvu.“*
- *„Djeca bi pristupila nečem novom i zanimljivom, samo je pitanje koliko bi dijete s teškoćom u tom trenutku pokazalo interes za ostalu djecu pogotovo ako ima teškoće u socijalizaciji.“*

	<p><i>Odgovornost bi mu morao skrenuti fokus na djecu, a ne da je dijete striktno fokusirano samo na psa.“</i></p>
<p>9. Što mislite bi li dijete s teškoćom u razvoju boravilo opuštenije u skupini ako bi uz njega bio terapijski pas? Bi li dijete uspješnije izvršavalo zadatke i lakše slijedilo upute?</p> <p>Većina odgojiteljica smatra da bi terapijski pas pridonio tome da se dijete s teškoćama u razvoju osjeća uvaženo, sretno i podržano. Uvjerene su da bi ga mirnoća i blaga narava psa opustila.</p> <p>Jedna odgojiteljica ističe kako treba biti oprezan i obratiti pažnju ima li dijete prijašnjeg iskustva sa psom kako ne bi potaknuli neke neželjene reakcije.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>„Sigurno bi, cijeli boravak u skupini bi tako mogao biti olakšan jer smatram da životinja pozitivno utječe i djeluje opuštajuće na dijete.“</i> • <i>„Mislim da bi jer bi pas bio jako atraktivan ostaloj djeci, i taj pozitivan doživljaj dao bi samopouzdanje djetetu s teškoćom pa bi se zbog toga lakše opustilo i osjećalo prihvaćenije u skupini.“</i> • <i>„Smatram da bi zbog osjećaja sigurnosti koju bi mu psa pružio.“</i> • <i>„Ako je to dijete od prije naviknuto na psa možda i bi. Ako bi mu to bio prvi susret sa psom, s obzirom na teškoću mogao bi se možda bojati i biti u grču dok se ne opusti.“</i>

Većina odgojiteljica navodi da bi pas vjerojatno potaknuo pozitivne reakcije kod djeteta s teškoćama u razvoju. Pouzdaju se u znanje i kompetencije voditelja psa i terapijskog psa koji bi kod djeteta potaknuli upravo te pozitivne reakcije.

Tri odgojiteljice ističu kako uključuju i ostalu djecu iz skupine u pružanju pomoći djetetu s teškoćom u razvoju, no smatraju da bi pas bio možda bolji motivator za to jer bi dijete moglo pokazati veće zanimanje za psa nego za djecu.

Jedna odgojiteljica nije sigurna na koji način bi pas ostvario interakciju sa djetetom i potaknulo ga na suradnju.

- „Dijete koje je pozitivno ohrabreno zbog podrške psa možda bi lakše obavljalo zadatke jer bi razina frustracije i otpora bila smanjena. Uz stručnog voditelja sigurno bi se pronašao način kako bi dijete lakše obavljalo ono što se očekuje od njega.“
- „Ne znam, ne mogu si predočiti kako bi pas potaknuo dijete da skine papuče ili opere ruke.“
- „Predpostavljam da bi ga educirani terapeut skupa sa psom nekako potaknuo na izvršavanje zadataka jer je pas dovoljno atraktivan i možda bi dijete zbog toga htjelo lakše surađivati.“
- „Ne znam da li bi uspješnije, ali s manjom dozom nelagode ipak bi pokušalo napraviti određeni zadatak. Moje iskustvo do sada sa djecom koja imaju teškoće u razvoju je da su većinom povučena i rijetko se odluče na nešto samoinicijativno.“
- „Uglavnom potičem djecu iz skupine da pomognu djetetu s teškoćom, no zna se dogoditi da to dijete nije dobro raspoloženo i odbija suradnju. Možda bi mu pas bio zanimljiviji i mirniji je

	<p><i>od djece, pa bi samim time dijete lakše surađivalo.“</i></p>
<p>10. Mislite li da bi psa mogao biti motivator i za ostalu djecu u skupini?</p> <p>Sve odgojiteljice navode kako bi pas sigurno bio motivator za svu djecu u skupini. Osim što bi ih potaknuo na interakciju sa djetetom s teškoćama u razvoju, pas bi pridonio boljoj unutarnjoj motivaciji za izvršavanje zadataka, pa čak i za one za koje djeca inače nemaju interes.</p> <p>Odgojiteljice smatraju da bi djeca međusobno bolje surađivala, te se međusobno poticala na izvršavanje zadataka.</p> <p>Dvije odgojiteljice smatraju da je životinja u vrtiću najbolji motivator za djecu i rad.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>„Djeca bi možda bila motiviranija ako bi pas služio kao nagrada, tj. njegov dolazak u skupinu. Djeca bi zbog toga više surađivala i međusobno se poticala na uspješnije izvršavanje svakodnevnih zadataka.“</i> • <i>„Mislim da bi bio i motivator za ostalu djecu, jer sve što je zanimljivo i dovoljno atraktivno potiče djecu na bolji rad i suradnju.“</i> • <i>„Moguće da bi bio bolji motivator ali samo dok je pas u skupini, kada ga ne bi bilo moguće je da motivacije opet nekada ne bi bilo.“</i> • <i>„Mislim da bi bio motivator za sve zato što je pas nešto što nije svakodnevna pojava u vrtiću, pa bi samim time bio velika atrakcija djeci zbog koje bi djeca možda obavila nešto što im se inače neda.“</i> • <i>„Davno, kada je u vrtić bilo dozvoljeno dovesti životinje nije bilo</i>

	<p><i>boljeg poticaja nego ta životinja za djecu. Potpuno drugačija atmosfera je vladala u skupini. Svi su bili zainteresirani, surađivali su, nije bilo niti jedne negativne reakcije djece. Stvarno je velika šteta što je to danas uskraćeno djeci“</i></p>
<p>11. Želite li još nešto nadodati o mogućim koristima ili teškoćama u uvođenju terapijskog psa u odgojnu skupinu?</p> <p>Neke odgojiteljice su imale sugestije, koje navodim u citatima u cijelosti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>„Poznajem dijete koje se jako, gotovo panično boji psa. Taj strah se javio nešto kasnije, ne u predškolskoj dobi. Da je pas bio uključen u vrtić možda se danas ovo ne bi manifestiralo jer bi se dijete još u najranijoj dobi naučilo na blagu narav psa. Zato bi apelirala na stručnjake da razmisle o dobrobiti uvođenja psa u vrtiće.“</i> • <i>„Pas bi bio dobrodošao u skupine, čak i ako u skupinu nije uključeno dijete s teškoćama u razvoju. Neki roditelji potpuno krivo podučavaju djecu o odnosu prema psima. Namjerno potiču i usađuju strah u djecu sugerirajući im da ne diraju pse. Pas u vrtiću bi bila idealna prilika da djeca nauče pravilno ophođenje prema životinjama na konkretan način, te razviju</i>

	<p><i>senzibilnost prema životinjama.“</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>„Htjela bi da se članovi stručnog tima educiraju i informiraju o ovakvom načinu rada. Vrijeme je da se i kod nas napokon uvedu neke inovacije u rad koje su sasvim normalne u razvijenim zemljama.“</i>
--	---

5. RASPRAVA

Provedenim istraživanjem dobiven je uvid u stajališta i mišljenja odgojitelja o mogućnostima uvođenja terapijskog psa u odgojnu skupinu. U skladu s postavljenim ciljem istraživanja utvrđeno je da su odgojitelji nedovoljno informirani o tome što je terapijski pas, koja mu je svrha te na koji način pomaže djeci s teškoćama u razvoju. Tijekom cijelog istraživanja odgojiteljice upravo neznanje naglašavaju kao najveću prepreku u mogućnosti provedbe ovakvog oblika rada.

Gotovo sve odgojiteljice su istaknule kako bi se željele educirati za rad sa terapijskim psom jer smatraju da bi se na taj način podigla kvaliteta rada, a djeca bi imala višestruke koristi od toga. U skladu sa tim, složile su se kako bi podržale koncept uvođenja terapijskog psa u odgojne skupine, čak i ako u skupini nema djeteta s teškoćama u razvoju. Samo je jedna ispitana odgojiteljica izjavila da se ne bi željela educirati, niti bi podržala koncept uvođenja terapijskog psa u rad.

Odgojiteljice navode niz dobrobiti za djecu kao što su razvijanje empatije i odgovornosti, razvijanje brige o drugome, te lakše prihvaćanje različitosti. Nadalje, odgojiteljice smatraju da bi pas djelovao opuštajuće i poticajno na djecu, te bi pridonio boljoj suradnji i interakciji djece što je u skladu s tumačenjem koje donose autori Burić (2006), Lakatoš (2018) te Katalenić (2013).

Svi navedeni autori slažu se kako psi imaju pozitivan utjecaj na cjelokupan razvoj djece. U interakciji i zajedničkoj igri psi kod djece razvijaju odgovornost, samopuzdanje, motiviraju ih, pružaju im radost, prijateljstvo, utječu na njihovo zdravlje te ih potiču na socijalizaciju i igru, umiruju ih i pomažu im da se opuste (Burić, 2006).

Rezultati istraživanja pokazuju da odgojiteljice smatraju kako bi pas sigurno bio motivator za svu djecu u skupini. Navode da bi pas pridonio boljoj unutarnjoj motivaciji za izvršavanje zadataka, pa čak i za one za koje djeca inače nemaju interes. Dvije odgojiteljice posebno ističu da je životinja u vrtiću najbolji motivator za djecu i rad.

Sve ispitane odgojiteljice navele su kako su u njihove skupine uključena djeca s teškoćama u razvoju. Na pitanje o vlastitoj prosudbi o razini stresa u radu sa djecom koja

imaju teškoće u razvoju, svih dvanaest odgojiteljica su navele kako im je stresno raditi s djecom koja imaju teškoće jer se ne smatraju dovoljno kompetentne za pružanje podrške rad s njima. Većina odgojiteljica smatra kako bi im terapijski pas donekle olakšao interakciju sa djetetom koje ima teškoće u razvoju, te se oslanjaju na pomoć stručnog voditelja psa u vidu savjetovanja u pristupu djetetu.

Sve odgojiteljice smatraju psa dovoljno atraktivnim da privuče pažnju djece, a taj pozitivan doživljaj potaknuo bi djecu na socijalizaciju i zajedničku igru, pogotovo naspram djeteta s teškoćama u razvoju. Odgojiteljice su svjesne svoje važnosti u poticanju istoga, no smatraju da bi se dijete s teškoćama u razvoju moglo brže i lakše povezati sa psom, te da bi pas pridonio tome da se to dijete osjeća uvažanim, sretnim i podržanim.

Nadalje, odgojiteljice smatraju da bi se tako ohrabreno i podržano dijete sigurno lakše odvažilo na interakciju sa ostalom djecom, a zbog umirujućeg djelovanja psa razina frustracije i otpora bi se smanjila, pa odgojiteljice smatraju da bi dijete s teškoćama u razvoju sigurno s manjom dozom nelagode izvršavalo zadatke i lakše slijedilo upute. Navode da bi se na taj način dijete lakše uklopilo, osjećalo bi se prihvaćenije od strane vršnjaka te bi samim time i opuštenije boravilo u skupini.

Terapijski pas može poslužiti kao „most“ između djeteta i terapeuta, olakšavajući uspostavljanje kontakta i socijalne interakcije. To pruža djetetu osjećaj sigurnosti u terapijskom okruženju i ohrabruju spontano ponašanje i komunikaciju. Djeca su češće otvorenija u kontaktu s terapijskom životinjom jer nemaju osjećaj da ih one osuđuju (Buljan Flander, 2018).

Iako se ispitane odgojiteljice većinom slažu da uvođenje terapijskog psa u rad ima mnoge benefite, sve ističu da bi zbog nedovoljne zainteresiranosti stručnih suradnika u vrtiću navedeni oblik rada bio teško izvediv. Također navode da vjerojatno ne bi dobile adekvatnu potporu od većine kolega iz kolektiva zbog slabe motiviranosti za nove oblike rada, te pasivnosti pojedinaca. Potporu bi potražile u mlađim kolegama jer ih smatraju otvorenijima za suradnju. Četiri odgojiteljice su navele kako bi uz više entuzijazma i zainteresiranosti cijelog kolektiva za ovakav oblik rada navedeni nedostaci bili lako savladivi, a jedna od njih posebno ističe kako stručni tim ima ključnu ulogu u prilagođavanju uvijeta za ostvarivanje rada.

Nadalje, odgojiteljice ističu kako postoji mogućnost negodovanja pojedinih roditelja, a kao ometajuće faktore za provođenje ovakvog oblika rada navode preveliko brojno stanje u skupinama što bi potaknulo veliku buku pa bi zbog toga pas mogao biti pod stresom, higijenske uvijete, alergije te dlaku u prostoru. Neke ispitane odgojiteljice iznose zabrinutost zbog moguće pojave straha kod neke djece, no smatraju da bi uz njihovu podršku i učestalo dolaženje psa u skupinu strah s vremenom nestao.

Da bi se program uspješno proveo potrebna je senzibilizacija roditelja djece i kolega koju mogu odraditi kao edukaciju predstavnici institucija koje se bave terapijskim psima, jer je upravo neznanje i nedovoljna informiranost navedena kao glavna prepreka za neprovođenje ovakvog oblika rada. Kako bi dobili što bolji uvid u situaciju mogla bi se provesti anketa o stavovima svih njih prije, pa potom poslije edukacije. Na taj način dobile bi se najbolje smjernice za daljnje postupanje i djelovanje.

6. ZAKLJUČAK

Rad odgojitelja u odgojnoj skupini zahtijeva mnoštvo kompetencija i samim time pretpostavlja cjeloživotno učenje i trajno stručno usavršavanje kao i motiviranost, kreativnost i otvorenost za uvođenje inovacija u cilju postizanja kvalitetnih rezultata u radu s djecom - djeca s teškoćama u razvoju u tom su kontekstu poseban izazov.

Uvođenje psa u odgojnu skupinu predstavlja svojevrsnu inovaciju koja kao i svaka promjena usprkos uviđanju pozitivnih elemenata i pretpostavci benefita isto tako stvara i otpor, ali nužno poziva i na borbu s preprekama kao što su brojnost djece u skupini, prostorni i higijenski uvjeti te nedovoljna informiranost i needuciranost o temi.

Ispitivanjem perspektive odgojitelja o mogućnostima uvođenja psa u odgojnu skupinu doznajemo da su odgojitelji uglavnom motivirani, ali i da je potrebno više informiranja i edukacije kako samih odgojitelja tako stručnih službi, roditelja i djece.

Postojanje zakonske pretpostavke na području Republike Hrvatske koja otvara vrata korisnicima usluge terapijskih pasa u sve javne ustanove pa tako i ustanove za rani i predškolski odgoj uz organizaciju adekvatne sustavne edukacije svih dionika sustava kao i šire, dublje, konkretnije istraživanje teme u skoroj budućnosti realno otvara i mogućnost uvođenja psa u odgojnu skupinu. Promjene u sustavu ne treba očekivati izvana već ih se postepeno treba uvoditi odozdo unutar samog sustava i mikro jedinice - odgojne skupine i samih odgojitelja, a sve u cilju dobrobiti djece korisnika.

7. LITERATURA:

1. Arambašić, L., Vizek Vidović, V. (2000).- Posredujuća uloga životinja u terapijskim programima, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 2000, 17-24
2. Buljan Flander, G. (2018).- Prednosti korištenja terapijskih pasa u terapiji i dijagnostici kod pacijenata s psihosocijalnim zdravstvenim teškoćama, 413-425
3. Burić, H. (2006./2007).- Uloga kućnih ljubimaca u povećanju ljudske dobrobiti: utjecaj na razvoj djeteta, Dijete Vrtić Obitelj, 46, 2-5
4. Cepanec, M. (2015)- Rana dijagnostika poremećaja iz autističnog spektra-teorija, istraživanja i praksa, Klinička psihologija, 203-224
5. Chandler, C. (2005)-Animal Assisted Therapy in Counseling, New York: Routledge
6. Dimitrijević, I. (2009)- Animal-assisted therapy- a new trend in the treatment of children and adults, Psychiatria Danubina, 236-241
7. Fogle, B. (2004.)- Pas-Priručnik za vlasnike. Zagreb: Profil
8. Itković, Z., Boras S. (2003)- Terapija uz pomoć životinja, Revija za rehabilitacijska istraživanja, 73-83
9. Jalongo, M. R. (2004) - The influence of therapy Dogs on Young Children's learning and Well-Being in Classrooms and Hospitals, Early Childhood Journal, 9-16
10. Jerbić, L. (2006). – Terapijski pas-pomoć u poticanju govorno-jezičnog razvoja, Dijete Vrtić Obitelj broj 46.
11. Katalenić, L. (2013).- Terapijski psi u Hrvatskoj. Zagreb: Hrvatska udruga za školovanje pasa vodiča i mobilitet

12. Kobešćak, S., Selaković, T., Katalenić, L. (2013).- Poticanje dječjeg razvoja uz terapijskog psa: prikaz slučaja:, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 209-216
13. Laktoš, M. (2018).- Značaj životinja za djecu: implikacije za pomagačke profesije
14. Pavlides, M. (2008)- Animal-assisted Interventions for Individuals with Autism, London Jessica Kingsley Publishers
15. Shubert, J. (2012)- Therapy Dogs and Stress Management Assistance During Disasters, Journal of Canine-Assisted Therapy in Military Medicine
16. Solomon, O. (2010)- What a Dog Can Do: Children with Autism and Therapy Dogs in Social Interaction, Journal of the Society for Psychological Anthropology, 143-166
17. <https://www.cdc.gov/healthypets/specific-groups/schools.html> . Pribavljeno 16.7. 2020.
18. <http://czrs.hr/centar-za-rehabilitaciju-silver/> . Pribavljeno 15.7. 2020.
19. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_04_39_797.html . Pribavljeno 15.7. 2020.
20. <https://www.therapydogs.com/nine-ways-therapy-dogs-can-help-kids-with-autism/> . pribavljeno 5.8.2020.
21. <http://urbanpet.hr/read/> . Pribavljeno 5.8.2020.

PRILOZI

Pitanja za intervju

1. Zna li što znači pojam terapijski pas? Jeste li se ikada u praksi susreli sa terapijskim psom? Jeste li Vi ili vama netko poznat imali iskustva sa terapijskim psom? Da vam se pruži prilika biste li se educirali za rad sa terapijskim psom?
2. Podržavate li koncept korištenja terapijskog psa u vrtiću? Objasnite odgovor. Smatrate li da bi uvođenje terapijskog psa u skupinu bio dobrobit za svu djecu u skupini? Što biste naveli kao prednosti ovakvog pristupa? Što biste naveli kao nedostatke? Smatrate li da bi se neka djeca možda bojala psa?
3. Što mislite kako bi uvođenje terapijskog psa u vrtić bilo prihvaćeno od strane Vaših kolega odgajatelja? Kada biste predložili ovakav oblik rada stručnom timu vašeg vrtića, biste li dobili podršku od njih?
4. Je li u Vašu skupinu uključeno dijete s teškoćama u razvoju? Je li vam stresno raditi u skupini s djetetom s teškoćama u razvoju? Smatrate li da bi Vam terapijski pas olakšao interakciju i suradnju sa djetetom koje ima teškoće u razvoju? Po Vašem mišljenju da li bi pas povoljno djelovao na dijete s teškoćama u razvoju?
5. Što mislite kako bi tekla socijalizacija djeteta s teškoćama u razvoju ako bi uz njega bio terapijski pas? Smatrate li da bi dijete s teškoćom u razvoju tada bilo lakše prihvaćeno od strane ostale djece? Bi li pas potaknuo interakciju djece?
6. Što mislite bi li dijete s teškoćom u razvoju boravilo opuštenije u skupini ako bi uz njega bio terapijski pas? Bi li dijete uspješnije izvršavalo zadatke i lakše slijedilo upute? Mislite li da bi pas mogao biti motivator i za ostalu djecu u skupini?
7. Želite li još nešto nadodati o mogućim koristima ili teškoćama u uvođenju terapijskog psa u odgojnu skupinu, a što nije bilo obuhvaćeno prethodnim pitanjima?

Izjava o izvornosti diplomskog rada

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.